

למה יש כל כך הרבה עורכי דין יהודים?

בפתח ספר דברים סוקר משה את קורות בני ישראל במדבר. תחילת סיפורו – במינוי שופטי העם ומנהיגיו, ראשי האלפים, המאות, החמישים והעשרות. והוא ממשיך ומספר:

וַאֲצִוָּה אֶת שְׁפִטֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר: שְׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפִטָתָם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ. לֹא תִכְיֶירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט; כִּקְטָן כְּגֹדֶל תִּשְׁמָעוּן. לֹא תִגְוֹרוּ מִפְּנֵי אִישׁ, כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא. וְהִדְבַּר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם – תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמָעֵתִיו. (דברים א, טז-יז)

וכך, את שער ספר נאום-חיו, את פתח הסיכום הגדול של קורות ישראל בעבר ושל ייעודו העתידי כעם קדוש, מקדיש משה למנהל משפטי. בהמשך נאוומו יתמצת את חשיבות הנושא בסיסמה הנצחית "צֶדֶק צֶדֶק תִּדְרֹךְ" (דברים טז, כ). המילים צדק ומשפט שוזרות את הספר כולו. השורש צד"ק מופיע 18 פעם בחומש דברים, והשורש שפ"ט לא פחות מ-48.

שיג ושיח – הרב יונתן זקס

הצדק היה לאורך הדורות לבה הפועם של אמונת ישראל. זכורים דבריו של אלברט איינשטיין כי "רדיפת דעת לשמה, אהבת צדק כמעט קנאית, וכמיהה לעצמאות אישית – אלו הן תכונותיה של המסורת היהודית הגורמות לי להודות לכוכבים על כי נולדתי אל תוכה". במהלך תכנית טלוויזיה שהכנתי לביי-בייסי שאלתי את הייל קוסג'רוב, האישה הראשונה שנתמנתה לשופטת בסקוטלנד, חברה פעילה בקהילה היהודית באדינבורו, מה גרם לה לבחור בקריירה משפטית. היא השיבה כאילו הדבר ברור מאליו: "כי היהדות מלמדת: צדק צדק תרדוף".

אחד מעורכי הדין היהודים הגדולים בזמננו, אלן דרשוביץ, עומד לפרסם ספר ושמם "אברהם: עורך-הדין היהודי הראשון בעולם (ובשום אופן לא האחרון)". אברהם אבינו הוא בעיניו "אבי המקצוע המשפטי, סגורם של המקוללים המוכן להסתכן בכול, אפילו בחמת זעמו של אלוהים, כדי להגן על לקוחותיו"; לא רק מייסד המונותאיזם, אלא גם מייסד שרשרת ארוכה של עורכי דין יהודים. דרשוביץ מתאר את תפילת אברהם למען תושבי סדום ("הִשְׁפֹּט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט?") בצבעים חיים של דרמת בית-משפט – כשאברהם הוא פרקליטם של אורחי העיר, ואלוהים הוא כביכול הנאשם. תפילת אברהם היא החלוץ-המבשר של מקרים רבים המתועדים בתורה, בנביאים ובכתובים, שבהם טענו הנביאים בשם הצדק באוזני אלוהים ובאוזני העם.

בעידן המודרני היהודים בולטים בעולם המשפט. בארצות הברית העמידה הקהילה היהודית שורת שופטים בכירים, ביניהם ברנדייס, קרדוזו ופליקס פרנקפורטר. רות ביידר גינסבורג היהודייה הייתה האישה השנייה שהתמנתה לבית המשפט העליון. בין השנים 1996 ו-2008 שניים מבין שלושת נשיאי

בתי המשפט העליונים בבריטניה היו יהודים: פיטר טיילור והארי וולף. בגרמניה של תחילת שנות השלושים היו היהודים 0.7 אחוזים מהאוכלוסייה, אך 16.6 אחוזים מעורכי הדין והשופטים.

מאפיין מסוים של התנ"ך ראוי לציון בהקשר זה. כמה מן המפגשים הנסערים ביותר בין הנביאים לקב"ה מיוצגים כדרמות של בית-משפט. לפעמים, כגון אצל משה, ירמיהו וחבקוק, התובע הוא האנושות או עם ישראל. אצל איוב, התובע הוא אדם יחיד שבאו עליו ייסורים שלא כדין. הנאשם הוא אלוהים עצמו. אלי ויזל כתב ספר על יהודים בפרעות ת"ח-ת"ט התובעים את אלוהים לדין.² במקרים אחרים, אלוהים הוא התובע את בני ישראל למשפט.

המקרא מציין את הדיאלוגים הייחודיים הללו שבין שמיים וארץ במונח "ריב".³ הדבר נגזר מהרעיון שהיחסים בין אלוהים לאנושות, ובפרט בינו לבין עם ישראל, הם יחסי ברית – דהיינו יחסי התחייבות הדדית: האדם יציית לחוקיו של אלוהים, ואלוהים יאיר לו את פניו וישמור לו אמונים. כל צד רשאי לתבוע את הצד השני לדין, כביכול, על הפרת הברית.

שלושה מאפיינים מציינים את היהדות כאמונה נבדלת. הראשון הוא הרעיון הרדיקלי שכאשר אלוהים מתגלה לבני האדם הוא עושה זאת בצורה של חוק. בעולם העתיק, אלוהים היה כוח. ביהדות, אלוהים הוא סדר, וסדר מושתת על חוק. בעולם הטבע, עולמן של סיבות ותוצאות, הסדר מתבטא בחוק המדעי. אבל בעולם האנושי, שבו קיים רצון חופשי, הסדר מתבטא כחוק מוסרי. מכאן השם "תורה", שעניינו הכוונה והוראה אך מעל לכול חוק. משמעותו הבסיסית ביותר⁴ של העיקרון היסודי ביותר

ביהדות, תורה מן השמיים, הוא שאלוהים, לא בני האדם, הוא מקור החוק המחייב.

שנית, מוטל עלינו לפרש את החוק. זו אחריותנו כשומרי התורה שבעל פה. הביטוי שמשה נוקט כדי לתאר את קול האלוהים שבני ישראל שמעו במעמד הר סיני, "קול גדול ולא יסף" (דברים ה, יח), מובן לפרשנים בשתי דרכים סותרות לכאורה, ורש"י מביא את שתיהן. אפשר להבין שהקול חדל ולא הוסיף להישמע, אך אפשר גם להבין את ההפך: ש"לא יסף" משמעו לא חדל, והקול ממשיך להישמע מאז ועד היום. אך האמת היא שאין סתירה. הקול שנשמע ואז חדל הוא קולה של התורה שבכתב. הקול שלא חדל וממשיך להישמע הוא קולה של התורה שבעל פה.

התורה שבכתב היא "מן השמיים", אך על התורה שבעל פה דורשים חז"ל⁵ את הפסוק "לֹא בְשִׁמִּים הוּא" (דברים ל, יב). היהדות היא אם כן שיחה מתמשכת בין נותן החוק לבין מפרשי החוק. לכך, בין היתר, מכוונים חז"ל באמרום כי "כל דין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת – מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה הבריאה".⁶

שלישית, החינוך הוא ערך יסודי ביהדות, ולימוד התורה, היינו החוק, הוא מיסודות החינוך. על כך דיבר הנביא ישעיהו כשאמר "שָׁמְעוּ אֵלַי יְדַעֵי צֶדֶק, עִם תּוֹרַתִי בְלָבָם; אֵל תִּירָאוּ חֲרַפַּת אָנוּשׁ וּמִגְדַּפְתָּם אֵל תַּחְתּוּ" (ישעיה נא, ז). לכך כיוון הנביא ירמיהו כשניבא "כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אָכַרְתָּ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם, נֹאם ה': נָתַתִּי אֶת תּוֹרַתִי בְּקֶרְפֶּם וְעַל לִבָּם אֶכְתָּבָהּ, וְהִיטֵתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים וְהִמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם" (ירמיה לא, לב). על כך

למה יש כל כך הרבה עורכי דין יהודים?

סיפר יוספוס פלביוס בכתבו "בקרבנו אין אף איש אחד אשר לא יקל לו לספר את כל החוקים בעל פה מלפרש את שמו, כי כה הסכנו להגות בהם מראשית הגיענו לכינה עד אשר נעשו חרותים בלבבנו".⁷ להיות ילד יהודי פירושו להיות, כמאמר הניב הבריטי, "מלומד בחוק". אנחנו אומה של משפטנים חוקתיים.

למה? כי היהדות איננה רק עניין של רוחניות. היא אינה רק מתכון לישועת נפשו של היחיד. היהדות היא מערכת הנחיות ליצירת מה שהרב אהרן ליכטנשטיין ז"ל כינה "יופי חברתי". עניין לה בהבאת אלוהים אל המרחבים המשותפים של חיינו הקיבוציים. לשם כך צריך חוק: חוק המגלם צדק, כבוד שווה לכל בני האדם שאיננו תלוי בצבע ובמעמד; חוק שאינו מפלה בדינו בין עני ועשיר, חזק וחלש, ובמקרי קיצון גם בין אלוהים ואדם; חוק הקושר בין המחוקק, הלא הוא הקב"ה, לבין הפרשנים, שהם אנחנו; חוק המאפשר לחופש לחיות בצוותא חדא עם הסדר, באופן שהחופש שלי לא ייקנה במחיר החופש שלך.

אין פלא, אם כן, שיהודים כה רבים הם עורכי דין.

1. Alan Dershowitz, *Abraham: the world's first (but certainly not the last) Jewish lawyer*, New York, Schocken, 2015.
2. Elie Wiesel, *The Trial of God*, Schocken, 1995. ויזל אמר פעם שהעלילה ההיסטורית הבדיינית מבוססת על אירוע במחנה אושוויץ שהוא עצמו נכח בו.
3. על הריב עם אלוהים במקרא ראו Anson Laytner, *Arguing with God: A Jewish Tradition*, Jason Aronson, 1977.
4. אמנם לא המשמעות היחידה. ראו משנה תורה לרמב"ם, הלכות תשובה ג, ה.
5. תלמוד בבלי, בבא מציעא נט ע"ב.
6. תלמוד בבלי, שבת י ע"א.
7. יוסף בן מתתיהו, קדמות היהודים (נגד אפיון), מיוונית: י"נ שמחוני, תל-אביב: מסדה, תשי"ט, מאמר שני, עמ' עד.